

Erkən dil təhsili: üstünlük, yoxsa lazımsız tələskənlilik?

Son illər valideynlər arasında uşaqları çox erkən yaşlardan – hətta 1 yaşından etibarən ingilis dili kurslarına göndərmək tendensiyası sürətlə yayılır. Qloballaşan dünyada xarici dil biliyinin uğurun əsas açılarından biri hesab edilməsi, valideynləri “nə qədər tez başlasaq, bir o qədər yaxşıdır” düşüncəsinə yönəldir.

Lakin bu yanaşma cəmiyyətdə birmənəli qarşılanır: bir tərəf erkən yaşda dilə məruz qalmanın beyin inkişafına müsbət təsir göstərdiyini əsas götürür, digər tərəf isə ana dilinin formalşaması, psixoloji yüklenmə ve erkən akademik təzyiq risklərindən narahatdır. Bu baxımdan uşağı 1 yaşından ingilis dili kursuna göndərmək məsələsi hem elmi, hem tərbiyəvi, hem də sosial aspektlərdən ciddi araşdırma tələb edir. Dünya təcrübəsi ilə Azərbaycan reallığının müqayisəsi isə bu mövzuda daha obyektiv mənzərə yaratmağa imkan verir. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma edib.

Erkən yaşda dil öyrənməyə başlamağın elmi əsasları (dünya üzrə)

Beynin inkişafı və dil qavrama qabiliyyəti

Uşaqların beyni erkən yaşlarda xüsusi dərəcədə çevik və qəbul etməyə açıq olur. Elmi tədqiqatlar göstərir ki, dil qavrama qabiliyyəti yaş artıqla tədricən azalır, yəni dil öyrənmək üçün erkən yaş daha əlverişlidir. Bu tədqiqatlarda uşaqların dünyaya gələndən etibarən dil strukturlarını daha

sürətlə mənimsədiyi vurğulanır.

Biliingvizm və kognitiv üstünlükler

Erkən yaşda iki və ya daha çox dilə məruz qalmaq uşaqlarda daha yaxşı yaddaş, problem həll etmə, diqqət və fokus kimi kognitiv bacarıqların inkişafına kömək edə bilər. Bundan başqa, ikinci dil bilmək uşaqların mədəni şüuru artırma və gələcəkdə akademik uğura təsir göstərə bilər.

Daha yüksək səviyyəli dil bacarıqları

Erkən yaşda dilə məruz qalmaq uşaqlarda tələffüzün daha təbii və düzgün formalşamasına kömək edir və ikinci dili daha səlis şəkildə əldə etməyə şərait yaradır.

Uşağın yaşı və dil öyrənmə – nə deyir tədqiqatlar?

Sıfırdan erkən yaşdakı öyrənmə

1 yaş uşağı üçün hələ rəsmi kurslarda geniş yayılmasa da, tədqiqatlar göstərir ki, uşaqlar dili erkən başa düşmə və cavab verme ilə reaksiya verə bilirlər. Bir beynəlxalq tədqiqat göstərir ki, körpə beyni aldığı dil seslərini doğmadan bəri xəritələndirir və bu erkən təsir daha sonra dil qavrama qabiliyyətini formalşdırır.

Kritik dövr nəzəriyyəsi

Dil öyrənmə ilə bağlı nəzəriyyələrdən biri kritik dövr anlayışıdır: bu nəzəriyyəyə görə bəzi dil komponentlərini təbii və asan şəkildə mənimsəmək üçün ən əlverişli dövr early childhood (uşaq erkən dövrü) sayılır. Bu

müddət adətən pubertətə qədər davam etdiyi düşünülür — yəni erkən başlamağın faydası uzunmüddəlli ola bilər.

Dünya təcrübəsi: erkən yaşda ingilis dili və iki dillilik

Qloballaşmış ölkələrdə yanaşma

Bir çox ölkələrdə valideynlər uşaq bağçalarında, montessori məktəblərində və beynəlxalq məktəblərdə uşaqların iki dillilik qabiliyyətini erkən inkişaf etdirməsinə üstünlük verirlər — bu təhsil yanaşmasına bilingualism (iki dillilik) deyilir.

Şanxay, Britanika, Beynəlxalq Məktəbi kimi nümunələrdə erkən iki dillilik uşaqların beynində dilə aid mürəkkəb sinaptik əlaqələr formalşdırıldığı üçün qavrama və sosial bacarıqları gücləndirir.

Avstraliyada valideynlər iki dillilik programları vasitəsilə uşaqların həm dil biliklərini, həm də mədəni anlayışını inkişaf etdirirlər. Bu yanaşmalar göstərir ki, dünya üzrə valideynlər erkən yaşda ingilis dilinə məruz qalmanın bir üstünlük hesab edirlər.

Azərbaycanda vəziyyət və valideyn davranışları

Rəsmi qaydalar və məşğulliyət

Azərbaycanda xarici dillər təhsil sistemi adətən məktəbəqədər dövrdə (bağça və ya ibtidai sinif) başlayır və tədris proqramlarından bu yaşdan ingilis dilinin təhsilinə yer verilir. Lakin 1 yaşdan kurslara göndərmək hələ rəsmi təhsil proqramının bir tərkib hissəsi deyil. Valideynlər isə öz təşəbbüsleri ilə erkən yaşda dilə məruz qalmağı seçirlər — bəzən bağça xaricində əlavə kurslara və ya interaktiv dərslərə yazardırmaqla. Bu cür yanaşma daha çox özəl tədris mərkəzləri və valideyn təşəbbüsü ilə təşkil olunur.

Azərbaycan ekspertlərinin fikirləri

Təhsil ekspertləri və psixoloqlar vurgulayırlar ki, uşaqların dil inkişafı üçün ana dilinə yetərinçə diqqət yetirilməsi vacibdir və xarici dil yalnız anadan yaradıcı oyun və sadə ifadələrlə təqdim olunmalıdır. 3 yaşdan xarici dilin daha məqsədə uyğun başladığına dair fikirlər də mövcuddur.

Nə üçün bəzi valideynlər uşağı 1 yaşından kursa göndərir?

-Gələcək karyera və qlobal bacarıqlar: ingilis dili dünyada təhsil və iş imkanlarını artırır.

-Kognitiv üstünlükler: Erkən dillilik uşaqların analitik düşüncə və çoxdillilik qabiliyyətini gücləndirə bilər.

-Dillərə həvəs yaratmaq: Kiçik yaşda başlayan dil tanışlığı uşaqlarda maraq və özüneinam yaradır.

-Müasir təhsil tələbləri: Uşaqlara çoxdilli mühit yaratmaq beynəlxalq standartlara uyğundur.

Uşaqları 1 yaşdan ingilis dili kursuna göndərmək ümumilikdə rəsmi təhsil standartları tərəfindən tələb olunmasa da, valideyn təşəbbüsü, beynin erkən inkişaf xüsusiyyətləri və qlobal dil tələbləri valideynləri belə bir addıma ilhamlandırır. Dünya təcrübəsi göstərir ki, dil məruz qalması erkən yaşlarda effektiv ola bilər, lakin bu, düzgün metodika və ana dilinin inkişafı ilə balanslaşdırılmalıdır.

Ayşən Veli